

*Ante Rončević**

**MIRJANA DRAGIČEVIĆ:
KONKURENTNOST – PROJEKT ZA HRVATSKU
ZAGREB, ŠKOLSKA KNJIGA, 2012.**

U siječnju godine 2012. u izdanju Školske knjige, Zagreb, izašla je knjiga profesorice dr.sc. Mirjane Dragičević s naslovom „Konkurentnost – Projekt za Hrvatsku“. Ukupan opseg teksta iznosi 258 stranica D-4 formata. Osim predgovora, uvoda, poveće bibliografije, popisa slika (3), tablica (53), grafikona (42), priloga (3) i pedantno sačinjenog kazala pojmova, knjiga sadrži i šest poglavlja pomno raspoređenih u dva dijela u kojima su izloženi uvod o konkurentnosti i usporedba konkurentnosti četiriju zemalja.

Na početku knjige, u predgovoru, autorica citira J.M. Keynesa i naglašava da „stvarne teškoće ne leže u stvaranju novih ideja, već u izlaženju iz starih“ želeći istaknuti kolika se borba vodi između starog i novog, između onog što nestaje i onog što nastaje, kako u gospodarstvu, tako i u politici, odnosno u svim dimenzijama života pa tako i u znanstvenoistraživačkom radu. Nije pitanje hoće li se nešto ostvariti već je pitanje kojom brzinom se ostvaruje. Može se ustvrditi da ovaj pečat nosi i knjiga koja je predmet analize.

Prvi dio knjige s naslovom „Uvod u konkurentnost“ sastavljen je od četiri poglavlja. U prvom poglavlju pod naslovom „Konkurentnost“ prikazuje se povijest znanstvenog razmišljanja o konkurentnosti i njene različite definicije. Naglašava se širina opsega koncepcije konkurentnosti i dinamične promjene u doba globalizacije koje dovode u pitanje klasični ekonomski pristup analizi fenomena konkurentnosti. Budući da se u globalnoj ekonomiji koja istodobno sadržava izazove i prijetnje, mijenjaju i sadržaj i odrednice konkurentnosti, autorica ističe kao ključno pitanje rasta konkurentnosti, kako država može pridonositi rastu konku-

* A. Rončević, dr. sc., znanstveni suradnik, Zagreb (E-mail: ante.roncevic@hrt.hr).

rentnosti nacionalnog gospodarstva, t.j. da i sama država treba postati globalno konkurentna - uspoređujući državu s javnom korporacijom na svjetskom tržištu.

U drugom poglavlju pod naslovom „Metodologija analize konkurentnosti“ pruža se uvid u konceptualni okvir metoda i tehnika koje se mogu primjenjivati u analizi konkurentnosti zemalja. U njemu se prikazuju i naglašavaju bitne značajke Porterovog dijamanta konkurentnosti, proširenog dijamanta konkurentnosti, SWOT analize, VRIO matrice i *benchmarking*. Autorica s pravom ističe da je riječ o instrumentariju metoda analize koji se neprekidno razvija i unapređuje s obzirom na globalnu utrku zemalja, regija i klastera za povećanje konkurentnosti. U tom smislu se može prihvatiti i Porterovo stajalište prema kojem se nacionalni prosperitet stvara, a ne nasljeđuje, što će u drugom dijelu knjige, kroz usporedbu četiriju zemalja, autorica i dokazivati.

U trećem poglavlju se objašnjavaju indikatori i indeksi koji se uključuju u analizu konkurentnosti zemlje. To su ključni makroekonomski indikatori, međunarodni indikatori koji upućuju na institucionalnu razvijenost zemalja te dva svjetska indeksa konkurentnosti i njihove sastavnice. Jednako se tako analizira značenje strategija konkurentnosti i razvoja zemalja i politika koje potiču rast konkurentnosti. Svaka država ima neku razvojnu strategiju, čak i ako ona ne postoji kao dokument – ističe autorica, i nastavlja – ima i onih zemalja koje premda imaju strategiju u obliku dokumenta ne izvršavaju je. Hrvatska je među onim zemljama koja nije u posljednjih dvadeset godina usvojila takav dokument, što ne čudi jer se to vidi iz pokazatelja. U ovom poglavlju autorica baca svjetlo na ono što ne valja u nacionalnoj ekonomiji, ne ulazeći u ocjenu instrumenata koje je odabrala, a moguću terapiju iznosi na kraju knjige.

U četvrtom poglavlju pod naslovom „Klasteri i konkurentnost“ objašnjava se pojam klastera i pruža uvid u povijesne i suvremene teorije klastera. Analiziraju se različiti oblici klastera i načini kojima se može mjeriti njihova razvijenost. Prikazuju se primjeri klastera u Europi i politike kojima se potiče njihov rast. Jednako se tako naglašava značenje klastera za konkurentnost i ukupni razvoj zemalja. Autorica stavlja klasteru u prvi plan kad je riječ o provedbi strategije za porast nacionalne konkurentnosti, želeći i na taj način pokazati koliko je suradnja među onima koji kreiraju i provode razvojnu politiku potrebna, i moguća.

Drugi dio knjige s naslovom „Konkurentnost četiriju zemalja“ sastavljen je od dva poglavlja. U prvom (odnosno petom) poglavlju pod naslovom „Usporedna analiza konkurentnosti četiriju malih zemalja“ obuhvaćene su bitne razine usporedne analize konkurentnosti odabranih zemalja koje su mjerene makroekonomskim pokazateljima, međunarodnim institucionalnim indikatorima i na temelju dva svjetska indeksa konkurentnosti. Iz analiza ovih mjerenja, prikazanih u odabranom razdoblju, izvode se dijamanti konkurentnosti i okvirne SWOT analize. *Benchmarking* analiza naglašava ključne nalaze usporedne analize. Na kraju poglavlja izvode se i kvalitativne analize strategija razvoja i konkurentnosti te poli-

tika u zemljama koje se uspoređuju. Odlučujući se s kojim zemljama usporediti Hrvatsku, autorica iznosi dva razloga: Slovenija, Estonija, Litva i Hrvatska su posttranzicijske zemlje koje su bile suočene sa sličnim problemima istodobnog stvaranja države i demokratskog sustava, prelaska u tržišnu ekonomiju i iznalaženje načina što je moguće bržeg rasta i dosezanja konkurentnosti razvijenih zemalja. Zrcaleći peto poglavlje u iznesenim postavkama u prethodnom(im) poglavlju autorica daje jasne odgovore na pitanje zašto Hrvatsku svrstava u „zemlju koja kasni“. Kod nas su najniže rangirane slobode vezane za vlasnička prava, oslobođenost od korupcije, slobode na tržištu rada i potrošnja države. Trgovinske slobode i monetarne slobode su najviše rangirane. Usporedbe radi, u najuspješnijoj zemlji (Estoniji) je na najvišem mjestu sloboda investiranja, a indeks percepcije korumpiranosti najniže je rangiran.

U šestom poglavlju pod naslovom „Tranzicijski putevi: kontekst konkurentnosti“ prikazuju se specifičnosti tranzicijskih putova Estonije, Litve, Slovenije i Hrvatske. U njima se naglašavaju izvorišta razlika u konkurentnosti odabranih zemalja, odnosno kontekst njihove konkurentnosti.

Kao što je u predgovoru i u uvodu knjige isticana svojevrsna muka u traženju odgovora na temeljna pitanja „zašto je razina konkurentnosti u Hrvatskoj niska i nezadovoljavajuća“, odnosno „da Hrvatska u poticanju i rastu konkurentnosti nazaduje... odnosno kasni i zaostaje“, tako u prologu autorica biranim riječima iznosi kritičke ocjene i odgovore na postavljena pitanja. Tako „podvučeni“ odgovori bi morali biti jasni i zanimljivi svima, a ponajviše donositeljima odluka u Hrvatskoj, kao i njihovim savjetnicima. Autorica i na kraju knjige ističe da „razlike u makroekonomskoj razvijenosti te institucionalnom razvojnom dosegu i razini konkurentnosti u analiziranim zemljama koje smo prikazali nisu bitno uvjetovane nasljeđem, već uspješnim, odnosno neuspješnim, tranzicijskim i posttranzicijskim strategijama i njihovim implementacijama (od strategija, politika do akcijskih planova).“

Različite su strategije odabirale analizirane zemlje, ali je razvidno da su bile uspješnije i da su ostvarile zavidne rezultate one koje su koordinirale makroekonomske politike. U nekim su se zemljama „vlade strateški opredijelile za brzo otvaranje svojih ekonomija i društava, uz strategijski cilj brze internacionalizacije (Estonija), neke su odabrale istodobnu strategiju razvoja vlastitih ekonomskih i ostalih kapaciteta i postupnu internacionalizaciju (Litva i Slovenija), a neke liberalizaciju ekonomije i zaostajajuću internacionalizaciju (pod pritiskom međunarodnih organizacija – Hrvatska).“

Isto tako, razvidno je da su donositelji odluka određujući ciljeve i strategije, uvažavali interese zemlje u kojoj su živjeli, njene potrebe i mogućnosti, i izgradnju nužne infrastrukture za ostvarivanje istih. Hrvatska je jedina između analiziranih zemalja koja nije postupila „školski“: izgraditi strukturu koja će omogućiti ostvarivanje strateških ciljeva.

Kako autorica ističe, na temelju analiza strateških razvojnih dokumenata vezanih za poticanje konkurentnosti, jasno je gdje leži problem. Može se ovako sažeti, da je u zemljama koje imaju adekvatnu razvojnu agenciju očit višegodišnji gospodarski rast po visokim stopama, dok u Lijepoj našoj tome nije tako. Nažalost, dok u Estoniji, lideru konkurentnosti među četirima odabranim zemljama, mnogobrojne institucije promišljaju i nastoje identificirati postojeće strukturne slabosti i buduće mogućnosti razvoja industrija, sve većom brzinom kreiraju provedbu novih politika, u Hrvatskoj nacionalna koordinirajuća institucija više ne postoji (*Središnji ured za strategiju razvoja* spojen je s *Državnim uredom za koordinaciju EU fondova* uz fokus na njihovo koordiniranje), pa osim Nacionalnog vijeća za konkurentnost, koje ima savjetodavnu ulogu i prema metodologiji WEF-a izrađuje godišnja izvješća o konkurentnosti Hrvatske, u Hrvatskoj nema institucije koja bi promišljala budući razvoj s razrađenim mehanizmima i instrumentima provedbe. Autorica ističe da čak ni na znanstvenoj razini ne postoji, zbog konkurentne razine u Hrvatskoj, nužno potreban institut za budućnost Hrvatske. Dobra je vijest da je nova koalicijska vlada osnovala Razvojnu agenciju, nakon objave prikazane knjige pa se može očekivati da će i Hrvatska dosegnuti potrebno ubrzanje kako bi dostigla razvijene EU članice.

Ne dajući izravne odgovore autorica postavlja pitanja. „Upitno je zašto je Hrvatska čekala dvadeset godina da napravi prvi strateški dokument koji je iznio istinu o iznimnim slabostima ekonomije i društva i upozorio na buduće mogućnosti rasta konkurentnosti te zašto se još ne operacionaliziraju i ne pokreću hitno potrebne reforme? Zašto to ne podržavaju sve zainteresirane strane koje utječu na donošenje odluka? Zašto se u Hrvatskoj još ne reagira na crveno svjetlo bolne istine? Zašto još prevladavaju parcijalni interesi pojedinih zainteresiranih strana? Komu situacija, koju nikako više ne možemo nazivati *status quo* situacijom, jer riječ je o nazadovanju, odgovara? Zašto još prevladava kultura čekanja, koja sa stajališta konkurentnosti znači kulturu nazadovanja? Zašto je tako? Je li zbog nepostojanja kapaciteta da rast i razvoj koncipiramo i provedemo kreativnim sposobnostima? Odakle taj deficit energije i odlučnosti?“

Zaokret je moguće napraviti i autorica gradi argumente na primjeru baltičkog zmaja: „Prema svim podindeksima, Estonija je najkonkurentnija među analiziranim zemljama, a i svim novim članicama Europske Unije. Podsjetimo da je prije dvadeset godina to bila država koja je prema svim pokazateljima znatno zaostajala za većinom država stare Europe. To je zemlja u kojoj se potiču kreativnost, mentalna vitalnost i energija ljudskih interakcija kojom se gradi socijalni kapital i socijalna uključenost.“ Za razliku od Estonije „U Hrvatskoj su cijeli proces tranzicije i posttranzicije vodile vlade koje su imale političku moć, pa su primarno politika i ratni uvjeti oblikovali razvojni put u Hrvatskoj (prva faza tranzicije), odnosno politika je strogo slijedila politiku uvjetovanosti međunarodnih institucija (druga faza tranzicije i današnja faza). Međutim, kako autorica ističe „Upravljanje

promjenama u Hrvatskoj uglavnom je nametnuto izvana. Stoga je očekivano da će se uz taj utjecaj reformirati ne samo veliki teret neefikasnog državnog aparata, već i neefikasna usitnjena administrativno-teritorijalna struktura. Ostaje, međutim, otvoreno pitanje je li standardizacija funkcija vladanja, odnosno je li njegova efikasnost dovoljna za budući dugoročni razvoj Hrvatske...

„Primjer Hrvatske pokazuje da u uvjetima nepostojanja dugoročne strateške razvojne vizije postojećeg modela vladanja razvoj i vladanje ostaju nametnuti izvana. Očito je da ne postoji ni kompetentnost ni spremnost za kreativno, strateško vladanje koje bi dugoročno povezivalo interese svih *stakeholdera* (zainteresiranih strana) iz poslovnog, javnog i civilnog sektora na svim razinama, i koje bi otvaralo mogućnosti rasta konkurentnosti.“ Zato nije pretjerano reći, kako se čuje u stručnoj javnosti, da je Hrvatska nakon rata do danas bila kao brod koji pluta na oceanu, a za koji se ne može sa sigurnošću utvrditi rade li mu motori i ima li kapetana na njem, ni kamo plovi. Zato Pogovor, odnosno knjigu autorica s pravom završava riječima da pred Hrvatskom tek predstoji početak rada na projektu konkurentnosti

Knjiga „Konkurentnost – Projekt za Hrvatsku“ nosi odgovarajući naslov jer je po cjelovitom sadržaju i strukturi, redosljedu izlaganja i veličini poglavlja dobro oblikovana. Naslov knjige šalje artikulirani poziv svima, a posebno najodgovornijima u Hrvatskoj da se okrenu od politikanstva i političkih nadmudrivanja, parcijalnih optimuma i neznanja prema odgovornim stručnjacima i vrhunskim profesionalcima i tako naprave prvi korak na projektu konkurentnosti. Dosadašnja praksa puna je loših primjera, ali ima i izvrsnih na kojima valja graditi konkurentnost Hrvatske.

Knjiga je namijenjena najširoj stručnoj javnosti, i bivšim i sadašnjim i budućim studentima ekonomije, ali je ona i vrijedno štivo brojnim drugim strukama. Ova knjiga može biti korisna posebno pravnicima, jer nerazumijevanje konkurentnosti zrcali se u lošim odlukama političara, ali i brojnim lošim propisima i svakodnevnoj pravničkoj praksi.